

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra právních oborů, řízení a ekonomiky

Bakalářská práce

Realita sladování rodinného a pracovního života pečujících žen

Vypracoval: Dana Pouzarová
Vedoucí práce: PhDr. Lenka Rosková

České Budějovice 2016

Abstrakt

Cílem práce na téma Realita sladování rodinného a pracovního života pečujících žen bylo porovnat situaci a problémy v kontextu sladování rodinného a pracovního života žen. Konkrétně těch, které pečují o malé děti, osoby s postižením a o seniory. Zjistit, jaké jsou jejich skutečné problémy a potřeby. Pro získání informací od respondentů byl zvolen kvalitativní výzkum, respektive polostrukturovaný rozhovor. Ten byl rozdělen na část týkající se rodiny a část týkající se práce. Každá z těchto částí obsahuje pět otázek. Základní soubor respondentů tvoří ženy pečující o děti do pěti let, osoby s postižením a o seniory. Výzkumu se zúčastnilo 15 respondentek z Jihočeského kraje. Sběr dat byl proveden v měsících března a dubna 2016.

Jednou z otázek, které výzkum řeší, je, zda mají pečující ženy problémy se sladováním rodinného a pracovního života. Z rozhovorů vyšlo najevo, že všechny respondentky problémy se sladováním rodinného a pracovního života mají. Za největší problém můžeme považovat to, že polovina respondentek žije sama se svěřenými osobami, tudíž jsou na péči o ně a celý chod domácnosti samy. Tuto situaci ještě zhoršuje nedostatečná flexibilita v zaměstnání. Další otázkou bylo, zda mají pečující ženy potřebu sladovat rodinný a pracovní život. Vzhledem k tomu, že podstatná část respondentek chodí do zaměstnání nejen kvůli finančnímu příjmu, ale také kvůli seberealizaci, je snaha sladovat tyto dvě sféry. Tyto problémy jsou dlouhodobě známy a z výzkumu provedeného v rámci bakalářské práce je patrné, že se stále nedaří aplikovat řešení do profesního života pečujících žen. Na ženy je ze strany společnosti vyvíjen tlak, aby zakládaly rodiny, ale není schopna jim zajistit takové podmínky, které by jim usnadnily sladování rodinného a pracovního života.

Klíčová slova: žena – péče – harmonizace – rodina – zaměstnání

Abstract

The goal of this thesis “Reality about harmonizing work and family life of caring woman”, was to compare situations and problems in context of harmonizing family and work life of woman. Mainly those woman, who take care of small children, disabled people and seniors. Other goal was to find out what are they real problems and needs. For gathering information from respondents, qualitative research method and semistructured interview was used. The interview was divided in two parts. One regards to family and the other one to work. Each of these parts consist of five questions. Respondents were woman taking care of children younger than five years, disabled people and seniors. The research have attended 15 woman from south Bohemia. The interviews were made in March and April 2016. One of the questions was, if the caring woman have problems with harmonizing family and work. Conclusion from the interviews was, that they do have problems. The biggest one is, that half of the respondents live alone together with the people who they care about. It means they have to take care about these people and also maintain the household. Insufficient flexibility in work makes this even worse. Next question was, if the caring woman have a need to harmonize family and work. According to a fact that significant part of the respondents go to work not only to earn money, but also because of their self-realization, a need to harmonize these two areas exists. These problems are well known for a long time and from the results of this bachelor thesis it is obvious, that solutions which should help to harmonize professional life of caring woman are not sufficient. Society exerts pressure on woman to set up a family, but it is not able to secure conditions, which would easier harmonizing family and work life.

Keywords: woman – care – harmonization – family – employment

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2016

.....

Dana Pouzarová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce, paní PhDr. Lence Roskové, za poskytnuté rady a cenné připomínky při odborném vedení mé bakalářské práce. Děkuji také své rodině za podporu po celou dobu studia.

Obsah

1. SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Historie rozdělení soukromé a veřejné sféry	9
1.2 Rodina a rozdělení sociálních rolí v rodině	10
1.2.1 Současná rodina	10
1.3 Zaměstnanost žen.....	11
1.3.1 Postoje k zaměstnanosti žen.....	12
1.3.2 Postavení žen s dětmi na trhu práce	13
1.3.3 Bariéry ve sladování pracovního a rodinného života	14
1.3.4 Aktéři sladování soukromého a pracovního života	15
1.4 Role práce v životě lidí	18
1.4.1 Sladování rodinných a pracovních povinností.....	18
1.5 Flexibilní formy práce	21
1.6 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.....	23
1.6.1 Základní zásady.....	23
1.6.2 Odlehčovací služby	23
1.7 Rodina a péče o dítě.....	24
1.7.1 Služby péče o děti	25
1.8 Rodina a péče o osobu s postižením	26
1.8.1 Služby péče o osobu s postižením.....	28
1.9 Rodina a péče o seniora	30
1.9.1 Principy péče o seniory	31
1.9.2 Sociální služby péče o seniory	31
1.9.3 Pečovatelská služba.....	32
1.9.4 Financování pečovatelské služby.....	33
2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	34
2.1 Cíl práce:.....	34
2.2 Výzkumné otázky:	34
3. METODIKA.....	35
3.1 Metodika práce	35
3.2 Charakteristika výběrového souboru	35
4. VÝSLEDKY.....	36
5. DISKUZE.....	52

6.	ZÁVĚR.....	59
7.	SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	61
8.	PŘÍLOHY	66

Úvod

Rodina. Slovo, které má v dnešní společnosti mnoho významů a již od nepaměti je pokládána za základ společnosti jako takové. Jak však vypadá tradiční rodina v konfrontaci dneška, se stále zvětšujícími se nároky na ženu jako matku rodiny i profesní osobu, zůstává v mnoha případech stále otázkou. Žena v dnešní společnosti je stále více přijímána jako nezbytná součást mnoha profesních oborů, zároveň však stále brána za osobu odpovědnou za rodinu a její funkčnost jako takovou. Tím se její role od jejího mužského protějšku významně liší. V případě, že je součástí každodenních povinností navíc ještě péče o potomka, osobu s určitým typem postižení nebo seniora, nastává v životě ženy výrazný zlom, odrážející se v její denní rutině, časovém vytížení, partnerských vztazích a často i v samotném zdraví. Proto se touto problematikou zabývám ve své práci.

V literatuře i médiích se s touto problematikou setkáváme poměrně často, hovoří se o nutnosti vytvoření rovnováhy bio-psycho-sociální. Z praxe však můžeme usoudit, že dosáhnout jí je pro ženu často velmi obtížné. Mnoho žen je navíc limitováno i existenční otázkou, obzvláště pokud je matkou samoživitelkou.

Rodina a profesní život jsou pro ženy ve většině případů nejdůležitějšími hodnotami běžného života. Často však vyvstává nutnost mezi těmito hodnotami volit, zvláště, jak již bylo řečeno výše, v případě nutnosti zvýšené péče o blízkého člověka, ať už o malé dítě, osobu s postižením nebo seniora. Smutným faktem pak zůstává, že v tomto případě jsou pro zaměstnavatele tyto ženy méně perspektivní a ne vždy je ochoten vytvořit vhodné podmínky pro skloubení těchto dvou proudů života žen.

Náplní bakalářské práce je získat informace o problémech, které ženy provázejí sladováním pracovního a osobního života. Výzkum je zaměřen na pracující ženy pečující o potomka do pěti let, osoby s tělesným či duševním postižením a seniora. Cílem se pak stává porovnat jednotlivé situace u dotazovaných žen s charakteristickými rodinnými podmínkami a vyvodit z nich závěry o skutečných problémech a potřebách.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Historie rozdělení soukromé a veřejné sféry

Přechod od feudální společnosti k moderní byl zásadní pro rozdělení genderových rolí. Feudální společnost dříve fungovala na principu nadřízenosti a podřízenosti dle stavů, do kterého se člověk narodil. Role rodičů nebyla významně odlišná a ženy a muži měli podobné ekonomické postavení, v případě, že se nenarodili v nevolnické rodině. Až v moderní průmyslové společnosti došlo v devatenáctém století k řadě změn. Nastala rovnoprávnost mezi stavy, ale nerovnoprávnost mezi ženou a mužem. V té době byl muž představitelem autonomního svobodného jedince, který má právo na vlastní rozhodování. Avšak žena se dostala do role podřízené. Měla se vzdát veřejného života, protože se předpokládalo, že by v něm neuspěla, tak jako muž. To znamenalo, že se ženy stávaly závislé na svém manželovi, který se realizoval ve veřejné sféře, vytvářel složité pracovní vztahy a vydělával peníze. Z toho pro ženy vyplival úkol pracovat v domácnosti, starat se o děti a vytvářet rodinné zázemí. Zároveň tedy došlo k genderové dělbě práce, když ženy vykonávaly neplacené práce, kdežto muži placené a dále pak k rozdělení veřejné a soukromé sféry.

Díky genderovým rolím se v moderní společnosti polarizovaly sféry života ženy a muže. I když se dnes žena zapojuje i na trhu práce, stále dochází ke komplikacím skloubení pracovního a soukromého života (Havelková, 2004).

1.2 Rodina a rozdělení sociálních rolí v rodině

Rodina je základní jednotkou lidské společnosti. Je biologicky významná pro udržení lidstva, ale tvoří také první model společnosti. Rodina je první společnost, se kterou se dítě setkává. Stanovuje osobnostní vývin dítěte, ale předurčuje také to, jaké vztahy bude schopné vyvíjet k jiným osobám a sociálním skupinám. Prostředí rodiny vystavuje dítě určitým situacím a poskytuje mu podporu a zázemí. Rodina předává dítěti sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobejde.

Pro každého jednotlivého člena rodiny jsou rozděleny sociální role. Rodinu lze rozdělit na optimální a adekvátní. Adekvátní rodina se vyznačuje striktním rozdělením mužských a ženských povinností. Muž je v tomto případě živitelem rodiny, chodí do práce a udržuje více společenských kontaktů než žena. Žena má za úkol starat se o domácnost. U optimální rodiny to funguje tak, že se manželé ve svých rolích dokážou zastupovat a sdílejí své společné zájmy. V obou těchto případech je prioritní především zájem dětí. Bohužel existuje mnoho rodin, které jsou neúplné a roli živitele i pečovatele zastupuje jedna jediná osoba, a tou je žena. Ať už jde o péči o dítě, osobu s postižením nebo seniora (Matoušek, 2003).

1.2.1 Současná rodina

Složení současné rodiny jsou různorodé a rozmanité. Příklad typické rodiny je ten, kde pracují muž i žena nebo rodina s jedním rodičem, ve které zajišťuje příjem pouze jeden živitel. V dnešní době je časté soužití nesezdaných párů, mezi které řadíme také páry homosexuální (Renzetti, Curran, 2003).

Současná rodina je především rodinou zaměstnané ženy. Druhý finanční příjem je pro podstatnou většinu rodin ekonomickou nutností, muž tak již ztratil výhradní postavení živitele rodiny. Požadavky práce a chodu domácnosti způsobují přetížení ženy. Z tohoto důvodu se stále více požaduje spolupráce muže, který se zapojuje podle svých možností do domácích prací, podílí se na chodu domácnosti. Z toho vyplývá

podíl obou partnerů, ale výhradní péče o domácnost ve většině případů zůstává stále ženě. Děti si tak vytvářejí mnohem volnější vztah k otci než k matce. Stále platí, že matky se spíše zajímají o to, jaké mají děti výsledky ve škole a o jejich budoucí povolání. V dřívějších dobách v tradiční rodině byl na této pozici otec (Matoušek, 2003).

Možnost vlastního výdělků zajišťuje ženám větší míru nezávislosti (Kulhavý, Sirovátka, 2006). Uplatnění žen na trhu práce si žádá zvýšený zájem o jejich vzdělávání. Požadavky na vzdělání a kvalifikaci se stále zvyšují tlakem zaměstnavatelů. Vstup žen na trh práce si žádá využívání různých forem služeb péče o děti, které jim v dnešní době usnadňují zapojení se do pracovního procesu (Matoušek, 2003).

1.3 Zaměstnanost žen

Po ukončení vzdělání mají ženy i muži zhruba stejné šance získat zaměstnání. Problém nastává u žen ve chvíli, kdy se pokoušejí skloubit rodinný a pracovní život dohromady. Genderové schéma vypovídající o tom, že jsou ženy ohroženy nezaměstnaností více než muži, neplatí v případě osob ve věku 15 – 34 let. V průměru let 2009 až 2013 činila pravděpodobnost nezaměstnanosti po ukončení vzdělání u žen 24,7 % a u mužů 25,5 %. Z toho vyplývá, že ohroženou skupinou na trhu práce nejsou ženy obecně, ale ty, které často, na rozdíl od mužů, kombinují více rolí. Jestliže srovnáme skupiny otců a matek žijících v rodinách s nejmladším dítětem ve věku 3–6 let, zjistíme zásadní nesrovnalost. Míra nezaměstnanosti dosahuje u matek v průměru 14,9 % u otců 4,2 %. Statisticy předpokládají, že k tomuto jevu dochází kvůli nedostatku částečných úvazků a možností pracovat z domova. Důležitou roli hraje i obava zaměstnavatelů z absencí kvůli onemocnění dítěte (Strašilová, 2015).

Míra zaměstnanosti v lednu 2016 (podíl zaměstnaných ve skupině 15 – 64letých) bez sezónních vlivů dosáhla 71,0 % a oproti lednu 2015 se zvýšila o 1,3 procentního

bodů. Míra zaměstnanosti mužů po sezónním očištění činila 78,8 %, míra zaměstnanosti žen 63,0 % (Český statistický úřad 2016).

Pokud bychom mohli porovnat míru zaměstnanosti se sousedním Německem, tam činí 73,6 % (podíl zaměstnaných ve skupině 15 – 64 let). Pro porovnání s rokem 2004 vzrostla míra zaměstnanosti o 8,2 %. Míra zaměstnanosti mužů po sezónním očištění činila 77,8 %, míra zaměstnanosti žen 69,3 % (Destatis, 2014).

1.3.1 Postoje k zaměstnanosti žen

Byly zformulovány tři stanoviska k zaměstnanosti vdaných žen a to konzervativní, nekonzervativní a egalitární přístup.

Konzervativní stanovisko – toto stanovisko vychází z názoru, že vdané ženy nemají pracovat a matky obzvlášť ne. Je proti konkurování žen mužům v soutěži o pracovní místa, protože na mužích leží odpovědnost živitele.

Nekonzervativní stanovisko – samozřejmě je práce u žen, které nemají děti. Zastává názor, že žena má získat kvalifikaci před tím, než se provdá a má děti. Ve chvíli, kdy má děti, zaměstnání opouští a plně se věnuje výchově a domácnosti. Do práce se vrací až v době, kdy děti odrůstají a její péči nepotřebují.

Egalitární přístup – tento model mluví o snižování kvalifikace žen, které pracují v rychle se rozvíjejících oborech po dobu péče o dítě. Vyzdvihuje ztrátu kontaktu ženy s profesí a odsuzuje ji na méně kvalifikovanou práci v oboru, nebo vede k názoru, že z ní vypadne úplně. I když se jí podaří svou kvalifikaci udržet, ztráta několika let, které věnovala péči o děti, má za následek nemožnost dostat se na stejnou úroveň schopností jako muži (Možný, 2008).

1.3.2 Postavení žen s dětmi na trhu práce

Pečující ženy jsou na trhu práce znevýhodňovány díky nerovnováze mezi placenou prací a rodinným životem, jelikož nesou převládající odpovědnost za vykonávání domácích povinností, mají závazky a povinnosti vyplývající z péče o rodinu.

Schopnost ženy přivést na svět dítě se přetváří v povinnost se o tyto děti dlouhodobě starat a pečovat o domácnost. To bývá použito i k ospravedlnění nižšího postavení v zaměstnání. Většina času a energie, které je žena nucena věnovat rodině, znamená omezení výkonu pro práci. Tento pohled na ženy omezuje možnosti výkonu manažerské pozice, které jsou na čas i nasazení manažera náročné (Sirovátka, 2003).

Rozhodnutí, zda mít děti, či ne, je samozřejmě na každé ženě. Ovšem v případě, že se rozhodne pro kariéru, může časem litovat. Toto je rozhodnutí, které způsobuje dilema manažerky uvažující o dítěti. Autoři uvádí, že to, zda nakonec dají přednost rodině nebo budou pokračovat v manažerské práci, není možno předvídat. V případě, že žena na této pozici porodí, rozhodne se ve většině případů až s odstupem času. Mateřství z velké části mění žebříček hodnot.

Na rozhodování působí i negativní tlak ze strany okolí, podle kterého je žena budující kariéru zákonitě špatnou matkou. Rovněž na matku volící kompromis je stále ještě nahlíženo skrz prsty. Významnou roli hraje očekávání a v protipólu potřeba (finančního zabezpečení, osobní potřeby budovat kariéru), ale také životní situace matky, životní podmínky, které mohou a nemusí být podporující. Odkládat rozhodnutí, zda mít dítě, či ne, se vzhledem k věkovým možnostem počít dítě nevyplácí. Žena tak riskuje to, že se dostane do situace, kdy už nebude mít možnost volby. Biologicky se schopnost počít dítě s věkem snižuje. Opět se tedy dostáváme k nevýhodě žen oproti mužům. V plánování kariéry a rodiny jsou ženy ve velké nevýhodě vázané na věk, kdežto muži zůstává podstatně delší dobu otevřená cesta k založení rodiny a k rozhodnutí mít dítě (Dudová, 2006).

1.3.3 Bariéry ve slad'ování pracovního a rodinného života

I přes nárůst povědomí o problematice slad'ování jsou stále vidět nedostatky či jiné problémy, které těmto snahám brání. Pomalý rozvoj je možno přičíst hojnému počtu různorodých překážek existujících na všech stranách, tedy u zaměstnavatelů, zaměstnanců i v širší společnosti. Na rozdíl od lidí zaměstnaných v západních zemích nejsou naši zaměstnanci zvyklí uvažovat o možnostech, kterými by bylo možné ulehčit slad'ování práce a rodiny.

Jedním ze zásadních zdrojů potíží jsou samotní zaměstnavatelé. Jde o to, že dostatečně neuvažují o významu, který má firemní kultura při vytváření přátelské atmosféry k rodině. V dnešní společnosti, která se orientuje na výkon, je s pojmem kariérního postupu spojená dlouhá pracovní doba, časté přesčasy a služební cesty, které se od zaměstnanců vyžadují. Jde o tlak od zaměstnavatelů, aby jejich zaměstnanec upřednostnil práci před rodinou a osobními potřebami. Bohužel takto nastavená kultura vytváří podmínky pro to, aby se čas trávený v zaměstnání ztotožňoval s oddaností zaměstnance a jeho výkon se měřil podle toho, jak moc byl na pracovišti vidět.

Mezi bariéry vytvořené sdělovacími systémy a systémy pro reportování a kontrolu se řadí zejména rigidně nastavené hodnocení pracovní efektivity, které nepočítá pracovní výkon, ale počet lidí sedících v kanceláři. Další jsou např. manažerské bariéry ve formě hodnocení zaměstnanců z pohledu „zaměstnanci pracují, když vědí, že je vidím.“ Tento způsob vytváření systému práce v žádném případě nepomáhá slad'ování práce a osobního života.

Nesoulad mezi pracovními a rodinnými povinnostmi je součástí celkového přesvědčení nejenom zaměstnavatele, ale i řady lidí a vyhodnocen za problém zaměstnance. Zaměstnanec si sám zvolil, že bude mít rodinu a chodit do zaměstnání, proto je na něm, aby sám vyřešil vzniklý problém. Na problémy se slad'ováním pracovní a soukromé oblasti se nahlíží jako na selhání jednotlivce, jenž nedokázal zamezit zasahování rodinných povinností do pracovního prostředí, a ne jako na systémový problém vzniklý strukturou práce. Tím dochází k znehodnocení rodinného života. Považuje se za přítěž v práci, a ne za možný původ pohody, který může za

vhodných podmínek ovlivnit pracovní efektivitu. I kdyby zaměstnanec měl možnost využít některých opatření nabízených firmou, může mu bránit strach ze zamezení kariérního postupu. Mnohokrát lidé nevědí o těchto možnostech, jelikož k nim chybí jakákoliv písemná zmínka. Díky nedostatku informací nemají ani příležitost zažádat o úpravu pracovní doby. Implementace těchto opatření je závislá na chápavosti manažerů. Zaměstnavatel by se měl zaměřit na rovnoprávnost zaměstnanců, jelikož při udělení výjimky u jednoho zaměstnance může docílit odsuzování dotyčného ze strany kolegů tím, že ho označí za privilegovaného.

Nemalým problémem a další bariérou je vznikající nedostatečná podpora širší společnosti. Rovněž vláda a sociální politika má podíl na tom, jak náročné bude pro zaměstnance sladit rodičovské povinnosti s pracovními. Protože pracovní a rodinný systém operuje v rámci širšího sociálního systému, jenž obsahuje kulturní normy, státní instituce a veřejnou politiku.

Podobně také neformální zdroje, jako jsou známí a širší rodina, neslouží stále jako podpora z toho důvodu, že sami čelí stejným problémům (Gillernová, 2011).

1.3.4 Aktéři sladování soukromého a pracovního života

Sladování vztahu mezi rodinou a prací není jen mocí rodin a zaměstnavatelů, ale také státu. Každý z těchto účastníků má na nastolení rovnováhy svůj podíl. Aby došlo ke sladění obou sfér, je nutné zapojení spolupráce těchto aktérů.

Rodina

Při zvládání rodinných a pracovních povinností v rodině je nutné přerozdělení práce v domácnosti a péče o děti uvnitř rodiny. Pozitivem dnešní doby je stále častější zapojování otců do povinností spojených s péčí o děti a domácnost. Kroky ze strany státu umožňují prostřednictvím legislativních změn a úprav týkajících se například mateřské a rodičovské dovolené zapojovat otce do výchovy dětí. Role mužů a žen se změnou moderní kultury rodiny mění. Ženy tedy nejsou jediné pečující osoby v domácnosti a otcí nejsou jediným zdrojem příjmu pro rodinu. Rodina, kde oba rodiče

vydělávají peníze, žádá zapojení obou do domácích prací, partnerská dělba práce je nenahraditelná.

V době, kdy jsou rodiče nepřítomni a věnují se pracovním povinnostem, využívají jak služeb sociálního státu, různých sociálních organizací a školského systému, tak také zařízení, která jsou zřizována, provozována či dotována jejich zaměstnavatelem. Mezi nejvíce využívaná zařízení provozovaná státem patří jesle či mateřské školy. Jejich kapacita však není dostatečná. Existují další alternativní služby péče o děti, některé jsou však cenově velmi těžko dostupné (viz kapitola 1.7.1 služby péče o děti).

V rámci dodržení požadavků vyplývajících z jejich rodičovských povinností jsou rodiče často nuceni přijímat různé formy flexibilních zaměstnání (viz kapitola 1.5 Flexibilní formy práce), (Kulhavý, Sirovátka, 2006).

Zaměstnavatelé

Zaměstnavatelé hrají velký význam při sladování obou sfér. Mají pro vytváření možností mnoho nástrojů. Vytváření vhodných či nevhodných podmínek pro rodiče pečující o svěřenou osobu je plně závislé na jednání jednotlivých zaměstnavatelů. Každý zaměstnavatel má právo zacházet se zákonnými opatřeními po svém. Nastavená pravidla dodržuje, nebo je může různými způsoby obejít. Na druhou stranu zaměstnavatelé mohou vytvořit další nadstandardní opatření, která přesahují rámec zákonných norem.

V České republice se můžeme setkat s tím, že zaměstnavatelé zřizují zařízení služeb péče o děti svých zaměstnanců. Mezi zařízení zřizovaná prostřednictvím firem můžeme jmenovat např. firemní školky či hlídací koutky. Ovšem záleží na velikosti organizace, na počtu zaměstnanců tak, aby byla dostatečně naplněna kapacita těchto zařízení (Sirovátka, Hora, 2008).

Stát

Disharmonie mezi rodinou a prací celkově znepokojuje stát. V důsledku špatné funkce harmonizace můžeme vyzdvihnout např. klesající porodnost a s tím související úbytek obyvatelstva. Pro stát je tedy žádoucí podnikat kroky, které povedou k dosažení

rovnováhy mezi rodinou a prací. Nárůst zaměstnanosti matek přinesl požadavek na skloubení rodinného a pracovního života. Rodina tvoří základní jednotku lidské společnosti a je jedním ze základních pilířů státu. To, jakou podobu rodina má a jaké vztahy uvnitř panují, ovlivňuje celkovou strukturu společnosti. Pro stát je tedy prospěšné, aby byla rodina podporována či oceněna. Stát reaguje na změny v rodinách formou nových legislativních opatření, finančních iniciativ či rozšířením nabídky služeb péče o děti (Kulhavý, Sirovátka, 2006).

1.4 Role práce v životě lidí

Zaměstnání je způsob obživy člověka a jeho rodiny. Pracovní prostředí vytváří stále více možností pro budování osobnosti, je zdrojem seberealizace a přátelských vztahů, zatímco soukromý život je v mnoha směrech nejistý a nestabilní, obzvláště proto, že není čas na řešení každodenních starostí a problémů. V soukromém životě je každý z nás nucen dělat ohromné množství rozhodnutí, která nejsou ničím určená. Tím pádem dochází ke zvýšenému riziku nejistot a nestability. Práce nabývá stále větší důležitosti a stává se klíčovým prostředkem k utváření vlastní identity, ekonomického zajištění a tím pádem podstatným způsobem formuje a ovlivňuje tvorbu našich životních stylů a strategií (Dudová, Vohlídalová, 2005).

1.4.1 Slad'ování rodinných a pracovních povinností

Slad'ování práce a rodiny se stává velice aktuálním a dosud problémovým tématem. To souvisí nejen se zvýšeným podílem žen uplatňujících se na trhu práce, ale také s jejich zvýšenou účastí ve vzdělávání. Mnoho žen se chce věnovat nejen péči o dítě či svěřenou osobu, ale také současně uskutečňovat svou pracovní kariéru a tím si zajistit slušný pracovní kapitál tak důležitý k fungování rodiny. Bohužel se setkávají s řadou komplikací v oblasti vyvážení rodiny a práce. Jde o komplikace slad'ování chodu domácnosti, zajištění péče o děti či svěřené osoby, a s tím současně zvládání pracovních povinností, které jsou na ně kladeny. Nezbytnost získání ekonomického zabezpečení rodiny se dostává do rozporu s poskytováním adekvátní péče (Křížková, 2009).

Česká společnost stále chápe spojitost práce a rodiny spíše jako rozporuplnou. Česká žena je považována spíše za nejistou pracovní sílu v souvislosti s péčí o děti, ale také v nastavených sociálních podmínkách. U muže nejsou rodinné role považovány za podstatné ve vztahu k zaměstnání. Je jim dávana přednost při obsazování odpovědnějších pracovních míst, neboť se u nich očekává větší pracovní nasazení.

Mezi hlavní příčiny nerovnováhy těchto dvou oblastí jsou zvyšující se nároky na výkonnost a pracovní tempo zaměstnanců. Stále častěji se setkáváme s požadavky zaměstnavatelů na flexibilitu zaměstnanců, to se ve většině případů projevuje např. prací o víkendech, svátcích nebo směnném provozu. Nemalý podíl na nerovnováze v tomto vývoji mají technologie, díky kterým se zvýšila dostupnost pracovníků. Zvýšení pracovní mobility je v této době již běžnou praxí. Přesto čas potřebný na cestu do a ze zaměstnání se kryje s volným časem pracovníků. Pokud tedy vznikne od zaměstnavatele požadavek na práci přesčas, člověk se pod tlakem obav ze ztráty zaměstnání často dostane do nuceného konfliktu mezi pracovním a soukromým životem. Tato nerovnováha vyvolává pocit napětí, nespokojenost, postupné snižování pracovní výkonnosti či ztrátu motivace.

Nemůžeme ovšem opomenout krizové situace v rodinné oblasti. A to především v péči o domácnost a její členy. Z velké části jsou tyto povinnosti na ženě. Potřeba zvládat obě role co nejlépe může v některých případech vést k selhání ženy v rámci rodiny. To je ve společnosti vnímáno velmi negativně. Stále více se stává, že některé ženy odkládají rodičovství na pozdější věk. Ale ani to však neřeší problémy sladění osobního a profesního života k pokrytí nároků zaměstnání i rodiny.

Nerovnováha vzniklá mezi osobním a profesním životem může vést k pracovním absencím, zvýšenému pohybu zaměstnanců na určitých pozicích, ke snížené výkonnosti a ztrátě zájmu. Bohužel tento nátlak na pečující ženu má v některých případech drtivý dopad na psychickou a zdravotní stránku. V důsledku toho zaměstnavatelé přichází o výkonného zaměstnance (Mansfeldová, Tuček, 2002).

K vytváření harmonického vyvážení rodiny a práce je možno využít tyto strategie:

Partnerská dělba práce a péče nebo dohoda – v podstatě jde o to, aby si partneři rozdělili práci v domácnosti, odpovědnost za chod domácnosti, péči o děti a další členy rodiny a v neposlední řadě střídání partnerů při ošetřování člena rodiny.

Pomoc s péčí o děti vně rodiny – zde jde o ochotu zaměstnavatele se dohodnout o změně pracovní doby, nabídku poskytovaných firemních služeb nebo veřejných služeb péče o děti či zabezpečení hlídání dětí prostřednictvím dalších rodinných příslušníků.

Využití dalších osob a služeb v péči o nemocné, staré a domácnost – pomoc s péčí o nemocné a seniory prostřednictvím dalších členů rodiny nebo pečovatelské služby, nebo jiné instituce zajišťující tento druh služeb.

Flexibilita v práci – umožnění volné pracovní doby, práce z domova či zkráceného pracovního úvazku (Křížková, 2006).

1.5 Flexibilní formy práce

V dnešní době mají ženy možnost využít flexibilních forem práce, které společně se službami péče o dítě, osoby s postižením a seniora mohou být nástrojem k harmonizaci těchto dvou rozdílných oblastí. Bohužel ve všech zaměstnáních se možnosti úpravy pracovní doby dají realizovat. Mezi alternativy pracovní doby řadíme:

- **Pružná (flexibilní) pracovní doba:** jde o úpravu na základě dohody mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Zaměstnavatel stanoví časové rámce a zaměstnanec si pracovní dobu může upravovat podle svých potřeb. Zůstává však jedna podmínka, že se v určitém pevně stanoveném čase musí nacházet na pracovišti a odpracovat stanovený počet hodin za den/týden/měsíc.
- **Zkrácené (částečné) pracovní úvazky:** jsou takové pracovní úvazky, které jsou nižší než úvazek celý. Jde o úvazky s různým rozsahem od 0,1 do 0,9 úvazku. Nejčastěji se však můžeme setkat s úvazkem tříčtvrtěčným (0,75), polovičním (0,5) a čtvrtinovým (0,25). Rozvrstvení pracovní doby nemusí být pravidelné. Mzda je zkrácena poměrně k jeho délce, ale mzda za hodinu musí odpovídat úvazku celému. Dále při zkráceném úvazku nesmí být nařízena práce přesčas. Již úvazek v rozsahu 0,8 či 0,9 úvazku může ženám usnadnit péči o děti (vyzvedávání ze školky, školy či zájmových kroužků).
- **Sdílené a rozdělené pracovní úvazky (tzv. „job-sharing“):** toto je forma pracovního úvazku, kdy se o jedno pracovní místo dělí dvě či více osob. Očekává se od nich společná komunikace a schopnost spolupracovat, aby nedocházelo ke komplikacím. Velmi často jde o pracovnice v administrativě.
Rozdělený pracovní úvazek: jde o místa, o které se dělí minimálně dva lidé, ale samotná náplň práce nutně nevyžaduje vzájemnou komunikaci (např. pozice prodavačky).

- **Upravená pracovní doba:** během stlačeného pracovního týdne je pracovní doba soustředěována do menšího počtu pracovních dní. Konto pracovní doby představuje úpravu, kdy zaměstnavatel zaměstnanci vyplácí stálou mzdu, ale práci mu přiděluje v objemu odpovídajícím aktuální potřebě v konkrétním období. Pracovní doba je pak rozvržena nerovnoměrně.
- **Práce z domova (tzv. „home office“):** jedná se například o kombinaci práce z domova a z kanceláře. Zaměstnanec pracující touto formou má stejná práva a povinnosti jako ostatní zaměstnanci. Žádný zaměstnanec nemá na práci z domova právní nárok, umožnění této formy práce zůstává na zaměstnavateli. Jde o možnost, která vyžaduje specifické podmínky a pojí se s otázkou ohledně bezpečnosti práce (Habáň, 2015).

1.6 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Tento zákon hovoří o podmínkách poskytování pomoci a podpory lidem v nepříznivých situacích prostřednictvím sociálních služeb a příspěvků na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

1.6.1 Základní zásady

(1) Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (§ 37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.

(2) Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob (Sociální zabezpečení, 2014 s.103).

1.6.2 Odlehčovací služby

Odlehčovací služby mohou být terénní, ambulantní nebo pobytové služby. Jsou poskytovány osobám, které nejsou dostatečně soběstačné z důvodu věku, chronického

onemocnění nebo zdravotního postižení. Tyto služby jsou poskytovány lidem, o které je jinak pečováno v jejich přirozeném sociálním prostředí. Hlavním cílem služby je umožnit pečující fyzické osobě možnost odpočinout si a načerpat síly v této nelehké situaci.

Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- b) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- c) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- d) poskytnutí ubytování v případě pobytové služby,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- h) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnost (Sociální zabezpečení, 2014).

1.7 Rodina a péče o dítě

Péče o malé dítě těsně souvisí s výchovou, kterou lze definovat jako „proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na jednotlivce a utváří tak individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury“ (Maříková a kol., 1996). „Součástí výchovy je péče o duševní vývoj, tělesný vývoj, dále osvojování morálky a vzorců chování, rozvoj potřeb a zájmů i získávání znalostí a dovedností. Rodinou politiku můžeme charakterizovat jako tu, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života“ (Krebs, 2007). Záměrem rodinné politiky je pomáhat rodinám tak, aby mohla plnit hlavní funkce, jako jsou biologické, ekonomické a výchovné, bez větších problémů. Zároveň by měla pomoci

s podchyčením rodin, ve kterých by mohlo dojít k problémům se splněním těchto funkcí (rodiny s více dětmi, neúplné rodiny, sociálně slabší rodiny, atd.)

V této práci se zabývám dvěma vývojovými etapami dětského věku. Jde o raný věk a předškolní věk. Raný věk je vývojové období dítěte mezi druhým a třetím rokem života. V tomto období dochází k rozvoji řeči, zlepšení pohybových dovedností, manipulaci s předměty a touze po poznání. Předškolní věk je období od třetího roku života až po vstup do školy. I přestože v této době dítě obvykle chodí do předškolních zařízení, základním výchovným článkem je rodina. V tomto období dochází k tvorbě základů řeči, intelektu sociálních vztahů a jiných důležitých vlastností dítěte (Průcha a kol., 2009).

1.7.1 Služby péče o děti

- **Jesle** jsou předškolní instituce pro děti do 3 let. Cílem je všestranně rozvíjet rozvoj dítěte a plnit funkci náhrady za celodenní péči v rodině. Česká republika byla v devadesátých letech zbavena mnoha zařízení díky zavedení placené rodičovské dovolené. Nejvíce se rušily jesle pro děti do 3 let (Hašková, 2008).
- **Mikrojesle** se zabývají péčí o děti, od 1 roku do 3 let. Mohou vzniknout v místech, kde nejsou žádné jesle nebo není možnost je založit, případně není-li v již fungujících jeslích místo. Kapacita je 3 až 5 dětí. Péče probíhá v domácnosti pečovatelky. Ta musí doložit, že tato domácnost splňuje podmínky zdravotní nezávadnosti, vyhovuje svými rozměry a vlastnostmi. Zřizovatelem může být obec či družstvo. Provoz financuje zřizovatel a zákonný zástupce dítěte. Výši poplatku určuje zřizovatel.
- **Mateřské školy** spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Mateřské školy navštěvují děti mezi 3 až 6 lety. Navazují na výchovu v rodině a pokračují v péči o děti před vstupem na základní školu. Přípravují děti na další

vzdělávání. Dochází zde k získávání sociálních zkušeností, vztahu k sobě, ale i k okolnímu světu. Zákonní zástupci přispívají škole formou školného v různé výši. Pouze poslední rok je zdarma.

- **Soukromá mateřská škola** je často zřízena jako volná živnost. Režim dětí se převážně neliší od režimu ve státní mateřské škole. Výhodami soukromých škol je nabídka možností, které ve státní školce nejsou (např. výuka cizího jazyka s rodilým mluvčím). Provozní doba se více přizpůsobuje vytiženosti rodičů (např. od 5 hodin ráno až do 6 hodiny večer). Další plus je celoroční provoz. Jako mínus se dá považovat to, že soukromé mateřské školy nejsou dotované ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, a tak školné bývá výrazně vyšší, než ve státní mateřské škole.
- **Mateřská centra** jsou další možnou formou péče. Jedná se o nevládní neziskové organizace. Účelem není přímo péče o děti, ale některá centra ji poskytují. Princip fungování je na základě dobrovolnictví, nejčastěji na impuls rodičů z určité oblasti. Docházka do center nebývá věkově omezena, ale nejčastěji je navštěvují matky s malými dětmi. Jedná se především o tvůrčí činnosti, výlety, oslavy narozenin nebo sportovní akce. Mateřská centra jsou financována ze sponzorských darů a mohou také žádat o grant. Na chodu mateřských center se finančně podílejí i obce a města, ve kterých mateřská centra fungují (Kasková, 2009).

1.8 Rodina a péče o osobu s postižením

Rodina očekává přirozené narození zdravého a krásného dítěte. Bohužel po diagnóze určující postižení se jejich představy hroutí a oni procházejí fázemi podle Kübler-Rossové. První fáze se nazývá **šok iniciální** (neboli počáteční), je spojen s obavou strachem. Rodiče se ptají „proč my?, proč naše dítě?“ Dále navazuje **popření** faktu nemoci a stažení se do izolace. Rodiče soudí, že se musí jednat o omyl a vše se

nějak vysvětlí („to není pravda, určitě jde o omyl, lékaři se určitě mýlí,“ apod.). Následuje fáze **agrese**. Jde o období hněvu, které směřuje proti bezprostřednímu okolí. Terčem se stávají příbuzní a také ošetřující personál. Fáze **smlouvání** je přirozenou reakcí na situaci, kdy si rodiče uvědomí onemocnění dítěte. Rodiče se snaží najít alternativní směry v medicíně, které by mohly pomoci. Na období smlouvání navazuje **deprese**, je to nejtěžší fáze psychické odezvy. Rodiče se ponoří do svého strachu, úzkosti a stažením se sama do sebe. Závěrečnou fází je **smíření**, jde o akceptaci pravdy a smíření se situací, tím dochází k nastolení klidu. V některých případech může mít závěrečná fáze podobu rezignace a zoufalství (odchod jednoho rodiče).

Fáze nejsou lineární, takže dochází ke střídání, mohou mít různou délku trvání nebo se opakovat a některé úplně chybí. Běžně se tato období od fáze zloby až po přijetí pravdy nazývají období tápání. Situace je náročná nejen pro rodiny, ale i jejich okolí. Velkým nebezpečím může být syndrom vyhoření (Jankovský, 2003).

Každé rodině s osobou se zdravotním postižením se automaticky mění její sociální situace, rodina se stává výjimečnou. Dochází ke změně životního stylu rodiny, chování v rodině, ale i změně chování v rámci okolí. Často dochází k tomu, že rodinní příslušníci se mohou projevovat jinak než dřív, či se dokonce od společnosti izolovat (Vágnerová, 2008).

Vyskytují se výrazné odchylky v přizpůsobení, které jsou u každé rodiny individuální a specifické. Velmi často se objevuje takzvaná hyperprotektivita, která se většinou vyskytuje u jednoho z rodičů (velmi často to bývá matka), který se příliš zaměří na dítě s postižením, tím dochází k narušení vztahů s ostatními členy rodiny, protože nedochází k uspokojování potřeb všech ostatních.

Stává se, že jeden z rodičů dává vinu buď sobě, nebo svému partnerovi za vzniklou situaci a směřuje na něj svůj vztek, což může způsobit rozpad rodiny. Někteří rodiče nejsou schopni přijmout pravdu, nepochopí ji či zpochybňují diagnózu, čímž může dojít ke zpomalení adaptačního procesu a účinné pomoci dítěti.

Jiní rodiče nechtějí svěřovat své dítě komukoliv jinému, poskytují mu maximální péči, jaké jsou schopni. Tomu z rodičů, který slouží do roztrhání těla, časem dochází síla a to vyvolává podráždění, únavu, pocity nevolnosti, bolesti hlavy, deprese, pocity

zlosti, sebeodsuzování.

Ruku v ruce s tím se zhoršuje sociálně - ekonomická situace v rodině, protože často jeden z členů je nucen přestat chodit do zaměstnání nebo práci omezit a starat se o své dítě či svěřenou osobu s postižením. Rodina není schopna plnohodnotného života, protože se snižuje i kvalita sociálního zapojení rodiny. V rodinách s postižením nedochází k rozpadu častěji než v běžné populaci. Vždy závisí na tom, jaký partnerský vztah rodiče mají (Thorová, 2006).

1.8.1 Služby péče o osobu s postižením

- **Ústavní péče:** jde o ústavy sociální péče, které byly zřizovány státem převážně v době minulé. Existují ústavy s denním, týdenním a celoročním pobytem. Denní ústavy (tzv. stacionáře) poskytují péči v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání (Švarcová-Slabinová, 2011). V týdenním zařízení se během týdne postarají o svěřenou osobu, rodič nebo pečující osoba chodí do zaměstnání a žije běžným životem. O víkendu si však svěřenou osobu přebírá a stará se o ni. Nedochází tedy ke ztrátě kontaktu s rodinou. Ústav s celoročním pobytem je řešením pro ty, kteří z jakýchkoliv důvodů nejsou schopni zastat roli pečovatele (Valenta, 2007).
- **Chráněné bydlení a podporované bydlení:** funguje na principu poskytování služby v běžném prostředí. Klade se důraz na vedení a motivování k maximální samostatnosti. Osoby s postižením rozhodují o věcech, které se jich týkají, uznává se jejich dospělá role. Obyvatelé bydlí v malých skupinách v bytech nebo rodinných domcích. Asistence a pomoc je poskytována dle individuální potřeby. Obyvatelé podporovaného bydlení bydlí ve vlastním bytě, kam dle dohody dochází asistent (Bazalová, 2003).
- **Respitní péče:** pojem respitní péče vznikl v 60. letech 20. století v USA a znamená

úlevovou, odlehčovací, zástupnou péči. Respitní péče poskytuje pomoc opatrovníkům v případech, kdy potřebují pečující osoby vyřídit nezbytné záležitosti na úřadech nebo u lékaře. Dále se tato možnost nabízí v době, kdy si chtějí prostě jen odpočinout a udělat si čas sami na sebe, aby tak načerpali nové síly pro další péči o své blízké. V těchto chvílích asistent přebírá péči o jedince s postižením na několik hodin denně nebo týdnů v roce (Novosad, 2006). Tato péče probíhá na požádání klienta, v místě jeho bydliště. Program si spolu s asistenty stanovuje klient (Matoušek, 2005).

1.9 Rodina a péče o seniora

Velká část seniorů si přeje být stále doma. Domov je pro ně místo, které znají a kde jsou obklopeni lidmi a věcmi, které mají rádi a které vyvolávají příjemné vzpomínky. Na druhou stranu nikdy nemohou vědět, kdy dojde ke zhoršení zdravotního stavu či jejich pokročilý věk negativně ovlivní úroveň soběstačnosti natolik, že si nebudou schopni samostatně zajišťovat denní životní potřeby a starat se o sebe (Jarošová, 2004). Většina seniorů ví o institucionální péči, a pokud se zajímají o možné formy péče, tak tuší, že nejlepší je zůstat doma (Haškovcová, 2010).

Péčí o seniora mu pomáháme kvalitně žít a v rámci možností i zlepšit zdravotní stav, nebo ho alespoň v této poslední etapě doprovázet. Je důležité, aby byl senior aktérem vlastního života. Neměla by chybět možnost vlastního rozhodování a určitá volnost vykonávat určité činnosti i za cenu špatného výsledku. A když nemůže nebo na některé činnosti nestačí, zdůraznit možnost žádosti o pomoc ostatních, ale pouze do té míry a po dobu, kdy starost o sebe nemůže zvládnout sám (Pichaud, 1998).

Nejlepší způsob péče o seniory je setrvání co nejdéle v domácím prostředí za podpory a péče jeho vlastní rodiny. Ta by měla být ve svých aktivitách podporována systémem komunitních služeb, jako jsou např. domácí ošetrovatelská péče, rehabilitace, sociální práce, respitní péče, podpora pečujících rodin, osobní asistence, denní centra (Jarošová, 2004).

Rozdělení stáří

Stáří je charakterizováno těmito obdobími (Hanzlíková, 2004 s. 211):

- od 60-65 do 74 let – vyšší věk, starší věk, ranní stáří, presenium.
- od 75 do 89 let – vysoký věk, stařecký věk, vlastní stáří, sénium
- nad 90 let dlouhověkost

1.9.1 Principy péče o seniory

Zdravotně – sociální péče o seniory by měla být zaměřena na:

- Demedicinalizaci - klade důraz na přirozenost prostředí, kvalitu života seniora
- Deinstitutionalizaci - zajišťuje péči v domácích podmínkách, podpora vzniku terénních pracovišť, integrace seniorů do společnosti
- Desektorializaci - týmová práce, propojení služeb pečujících o seniora: zdravotních a sociálních služeb, rodinné a profesionální péče
- Deprofesionalizaci - podpora rodiny, kdy dochází k zapojení dobrovolníků, (sousedská výpomoc). Sociální a zdravotní péče u seniorů musí být poskytována současně.

Se sociálním postavením důchodce souvisí i předpokládané zdravotní charakteristiky spojené např. se ztrátou funkčních schopností, s velkou škálou nemocí a postupnou ztrátou soběstačnosti. Věk sám o sobě není hlavním důvodem zvýšené potřeby péče. Nutnost sociální práce se seniory se převážně objevuje až v situacích způsobených sociálními či zdravotními faktory (Jarošová, 2007).

1.9.2 Sociální služby péče o seniory

V minulosti byli senioři nerozlučnou součástí rodiny. Děti se o své rodiče staraly nejen z důvodu oplácení péče, které se od nich dříve dočkaly, ale z mnoha dalších důvodů.

Dnes převažují situace, kdy jsou potomci nuceni své rodiče umístit do zařízení k tomu určených. Ne vždy jde o nezáměr pečovat o své rodiče, důležitou roli hraje dnešní životní styl i situace, kdy se zvyšuje věk pro odchod do důchodu a celkově zvyšování požadavků zaměstnavatelů (Kozlová, 2005).

Sociální péče o seniory zahrnuje především poskytování sociálních dávek

a sociálních služeb. Tato péče může být uskutečňována výhradně státními činiteli (např. poskytování sociálních dávek), ale také státními i nestátními subjekty (např. péče o seniory) současně. Sociální služby se poskytují ve třech základních formách – jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.

Pobytovými službami se rozumí služby, které jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb (domovy pro seniory apod.). Ambulantní služba je myšlena jako péče, kdy osoba dochází nebo ji někdo doprovází do zařízení sociálních služeb, ale součástí péče není ubytování. Terénní služba je poskytována osobě v jejím přirozeném prostředí (Sociální zabezpečení, 2014).

1.9.3 Pečovatelská služba

Tato forma péče je hojně vyhledávaná a převážně se jedná o terénní formu péče. Velkou výhodou je fakt, že klient není vytržen ze svého vlastního prostředí. Pomocí této služby se seniorovi nabízí celá škála úkonů, které lze za určitý finanční obnos získat. Další důležitý fakt je, že domovy pro seniory jsou díky stárnutí populace ve značné míře obsazeny a velmi často není lehké se přijetí do tohoto domova pro svůj věk dostat. Princip této péče spočívá především v osobní péči a v pomoci klientům udržovat jejich domácnost. Mezi nabízené služby spadá možnost odběru a dovozu jídla, zajištění nákupu, služby osobní hygieny a o asistenční služby.

Pečovatelská služba se řídí § 6 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. V druhé části této vyhlášky je vypsán rozsah činností poskytovaných u jednotlivých druhů sociálních služeb a maximální finanční vyčíslení úhrad za poskytování některých sociálních služeb (Kozlová, 2005).

1.9.4 Financování pečovatelské služby

Financování této služby stanovuje vyhláška č. 505/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, jako součet cen určený seznam úkonů vykonávaných pečovatelskou službou. Pokud poskytování činností včetně doby nutné k jejich zajištění netrvá celou hodinu, výše úhrady se poměrně snižuje. Uživatel je povinen hradit v hotovosti nejpozději do konce měsíce v hotovosti, následujícího po měsíci, v němž byla pečovatelská služba poskytnuta (Sociální zabezpečení, 2014).

2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce:

Cíl 1: Cílem práce je porovnat situaci a problémy v kontextu sladování rodinného a pracovního života žen pečujících o malé děti, osoby s postižením a seniory, zjistit, jaké jsou jejich skutečné problémy a potřeby.

2.2 Výzkumné otázky:

VO 1: Mají pečující ženy problémy se sladováním rodinného a pracovního života?

VO 2: Mají pečující ženy potřebu sladovat rodinný a pracovní život?

3. METODIKA

3.1 Metodika práce

Vzhledem k tématu bakalářské práce byl pro výzkum zvolen kvalitativní výzkum. V kvalitativním výzkumu jde o hlubší pochopení společenských jevů. Za největší přednost kvalitativního výzkumu se považuje získání podrobnějšího popisu případu pomocí kontaktu s jedincem či skupinou v přirozeném prostředí. Výzkum má pružný charakter, což umožňuje jeho základ rozvíjet a proměňovat dle okolností a získaných výsledků, můžeme modifikovat nebo doplňovat své výzkumné otázky v jeho průběhu. Metodou sběru dat je rozhovor. Pro mé účely byl použit polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturované dotazování se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací (Hendl, 2005). Polostrukturovaný rozhovor byl rozdělen do dvou částí, a to rodina a práce. Každá část obsahovala pět otázek, které jsem v případě potřeby upřesnila či doplnila. Výzkum probíhal formou rozhovorů s respondentkami, rozhovory se uskutečňovaly na předem domluvených schůzkách.

3.2 Charakteristika výběrového souboru

Výzkumný soubor byl vybrán metodou prostého účelového výběru. Základní soubor tvoří pečující ženy o děti do pěti let, osoby s postižením a seniory, všechny pocházející z Jihočeského kraje. Zahrnuje 15 respondentek, sběr dat byl proveden v měsících března a dubna 2016. Čas rozhovorů byl vždy předem domluven a rozhovory se poté uskutečňovaly v domácím prostředí respondentek, či na dětském hřišti, kde jsem oslovila maminky malých dětí, které mi případně poskytly další kontakty. Ženy pečující o osoby s postižením a seniory jsem získala na základně doporučení od známých či kolegů v zaměstnání.

4. VÝSLEDKY

Charakteristika pečujících žen

Respondentka A1

Respondentka A5 je 38letá žena pečující o dvě děti – dceru 6,5 roku a syna 4 roky. Dcera chodí do 1. třídy základní školy, syn navštěvuje mateřskou školu. Po rozchodu s partnerem žije s dětmi v rodinném domku, o který musí sama pečovat. Otec si bere děti k sobě na víkendy jednou za 14 dní. Žena pracuje jako administrativní pracovnice na plný úvazek.

Respondentka A2

Respondentka A2 je 37letá žena pečující o dvě děti – desetiletého syna a pětiletou dceru. Na jejich péči je sama, s manželem, který pracuje jako voják z povolání, se rozvedli před rokem a půl. Žena žije s dětmi v rodinném domě v krajském městě, pracuje jako prodavačka na poloviční úvazek. Při odpoledních směnách jí pomáhá s péčí o děti její maminka, jednou až dvakrát do měsíce si děti bere na víkendy jejich otec – dle toho, jak mu to jeho služba či vojenská cvičení umožňují.

Respondentka A3

Respondentka A3 je 35letá žena pečující o dvě děti – čtyřletou a dvouměsíční dceru, s níž je na rodičovské dovolené, starší dcera chodí do mateřské školy. Žena je vdaná, s manželem a dětmi obývají pronajatý byt v krajském městě. Před mateřskou dovolenou pracovala jako vývojová inženýrka.

Respondentka A4

Respondentka A3 je 39letá žena pečující o dva syny – sedm a pět let, kteří již navštěvují základní a mateřskou školu. Žena je vdaná, se svým manželem a syny žije

v rodinném domku poblíž krajského města. Ve svém zaměstnání zastává vedoucí pozici.

Respondentka A5

Respondentka A5 je vdaná žena ve věku 37 let, pečuje o dva syny – 6 a 3,5 roku, kteří navštěvují mateřskou školu. Rodina žije v rodinném domě na vesnici, žena pracuje jako administrativní pracovnice na plný úvazek.

Respondentka B1

Pečující žena B1 je 58letá žena pečující o svou postiženou dceru, 33 let. V jejích sedmi měsících došlo v nočních hodinách k přidušení dcery dětskou peřinkou, jehož důsledkem bylo ochrnutí dcery na pravou část těla, přesněji: tělesné postižení, ale i zrakové a z určité míry i mentální postižení. Dcera do čtyř let věku nechodila vůbec, po četných lázeňských pobytech a operacích je nyní chůze schopna, ale s viditelnými problémy, dopadá na jednu nohu. O zrak přišla při neštěstí téměř úplně, vidí velmi špatně. Protože ani po mentální stránce není dcera na úrovni svého věku, není pracovně zařaditelná, takže navštěvuje denní stacionáře pro osoby s postižením. Na péči o dceru je matka sama, s manželem se rozvedli před jedenácti lety. Pracuje jako účetní.

Respondentka B2

Respondentka B2 je 49letá žena pečující o svého syna, 29 let, jemuž bylo v roce života jištěno mentální postižení, které vzniklo následkem přidušení při dehydrataci. Do té doby se vyvíjel zcela běžně, v roce začal chodit, měl až hyperaktivní sklony. Od 1. třídy navštěvoval zvláštní školu v krajském městě, poté, po neshodách s jednou paní učitelkou, dojížděl do zvláštní školy do města 25 km vzdáleného od domova. Do školy dojížděl sám, matka ho pouze doprovázela na nádraží a z něho. Po vychození zvláštní školy nastoupil do praktické školy. V 18 letech mu byl přiznán invalidní důchod a matka s ním zůstala doma. Do té doby pracovala jako švadlena, nyní si přivydělává šitím a drobnými krejčovskými opravami. Syn dochází jednou týdně do

domova pro seniory, kde vypomáhá v kuchyni. Žena je 10 let rozvedená.

Respondentka B3

Respondentka B3 je 36ti letá žena pečující o dvě děti – sedmiletého syna a tříletou dceru, s níž je na mateřské dovolené, kterou si stanovila na čtyři roky. Protože dcera chodí na dopoledne do mateřské školy, našla si žena práci na dvě až tři hodiny denně, pracuje jako družinářka základní školy. Dceři byla v roce a půl věku diagnostikovaná artritida dolních končetin. Její postižení naštěstí nevyžaduje navštěvování speciálních center nebo speciální mateřské školy, zato však časté kontroly u lékařů, v nemocničním zařízení a šest týdnů v roce tráví čas v lázeňském zařízení v doprovodu své maminky, respondentky B3.

Na péči o děti je matka sama, s druhem se rozešli krátce po narození dcery. Syn jezdí k otci na víkendy, dcera zatím pouze na krátké občasně návštěvy. Žena žije s dětmi v domě svých rodičů, kteří jí s péčí o děti pomáhají.

Respondentka B4

Respondentka B4 je vdaná žena, 48 let, která pečuje o svého syna, 18 let, který trpí drobnou mentální poruchou. Vedle něho má žena ještě další dva dospělé syny, z nichž jeden ještě žije s rodinou v jedné domácnosti, neboť studuje. Žena pracuje jako dělnice ve dvousměnném provozu, dle jejích směn dochází ještě na dvě hodiny denně do pekárny kvůli přivýdělku.

Respondentka B5

Respondentka B5 je 32 letá žena pečující o tříletou dceru, u níž se projevil opožděný vývoj. Žena při rodičovské dovolené absolvovala půlroční rekvalifikační kurz a začala podnikat v oboru péče o dítě, aby sladila péči o dceru s pracovní sférou. Dříve pracovala jako vedoucí logistiky. Momentálně ji čeká další mateřská dovolená. Žena je vdaná, se svým manželem a dcerou žije v bytě poblíž krajského města.

Respondentka C1

Respondentka C1 je 52letá pracující žena, která pečuje o svou maminku, 78 let. Na svůj věk je maminka celkem soběstačná, ale je nutné za ní několikrát týdně zajet, nakoupit jí, pomoci s úklidem, vyprat prádlo. Pravidelně žena maminku doprovází k lékařům. Žena pracuje v soukromé firmě svého manžela zabývající se gastronomií.

Respondentka C2

Respondentka C2 je 60ti letá žena pečující o svou maminku, 89 let, kterou si na maminičino stáří nastěhovala do svého domu. Na svůj vysoký věk je maminka ještě v obstojné fyzické kondici, na toaletu si o holi zvládne dojít sama. Žena C2 je vdaná, její manžel je již ve starobním důchodu, takže přes den na maminku dohlédne, ohřeje a podá jí oběd, takže zatím nebylo úplně nutné, aby žena zůstala s maminkou doma. Žena pracuje jako účetní.

Respondentka C3

Respondentka C3 je 58ti letá pracující žena, která pečuje o svou maminku, 78 let. Maminka je na svůj věk celkem soběstačná, jen fyzicky je na tom hůře, takže je nutné, aby za ni dcera několikrát za týden po práci zajela a pomohla jí s domácností, nakoupit, poklidit, atd., pravidelně ji doprovází k lékaři. Naštěstí žijí ženy v jednom městě, takže doprava není nijak obtížná, je to však náročné na volný čas respondentky. Žena C3 je krátce rozvedená. Pracuje jako administrativní pracovnice na plný úvazek.

Respondentka C4

Respondentka C4 je vdaná žena 48 let, která pečuje při zaměstnání o svou tetu, 88 let, kterou vnímá ale spíše jako svou matku, protože ženě maminka zemřela v útlém dětství a starala se pak o ni a další tři děti právě tato teta. Ta v současné době trpí stařeckou demencí, několikrát již byla hospitalizovaná v psychiatrické léčebně.

Respondentka žije s tetou v sousedství přes zahradu, takže to k ní naštěstí nemá daleko. Musí však sladit svou práci s péčí o ni, což díky tomu, že pracuje na směny, není snadné. Např., pokud má ranní směnu od 6:00 hod., musí tetě podat ranní léky již ve 4:30 hod. Rovněž je nucena jí denně převazovat bércové vředy na noze a podávat jídlo, to už si teta není schopna připravit sama. Na toaletu si dojít zvládne, ale přesto nosí celý den plenky pro seniory. Pokud má žena odpolední směnu, musí za ní zaskočit její manžel nebo dospělý syn, kteří tetě podají večeři a uloží ji. Kromě syna má žena ještě dospělou dceru a 11ti letého syna.

Respondentka C5

Respondentka C5 je 56ti letá pracující žena, která pečuje o svou 90ti letou maminku. Jelikož na tom po fyzické stránce není již maminka dobře – např. na toaletu si dojde s většími obtížemi, musí na ni přes den, kdy je žena C5 v zaměstnání, dohlédnout ženin bratr, který je již ve starobním důchodu a žije ve stejné vesnici. Také ženina dcera žijící v sousedním domě je toho času na mateřské dovolené, takže za babičkou může dojít v průběhu dne i ona – to ona jí povětšinou podává oběd. Žena se o maminku stará po příchodu ze zaměstnání, má ji na starost i v noci a o víkendech. Ráno, před odchodem do zaměstnání, podává mamince snídani a ranní léky, večer jí navíc musí převazovat nohy, jelikož trpí její maminka bércovými vředy. Žena pracuje jako administrativní pracovnice.

Tabulka č. 1: Výzkumný vzorek

Respondentka	Věk	Rodinný stav	Svěřená osoba	Věk svěřené osoby
A1	38	rozvedená	dítě	4 roky
A2	37	rozvedená	dítě	5 let
A3	35	vdaná	děti 2	4 roky, 2 měsíce
A4	39	vdaná	dítě	5 let
A5	37	vdaná	dítě	3,5 roku
B1	58	rozvedená	osoba s postižením	33 let
B2	49	rozvedená	osoba s postižením	29 let
B3	36	svobodná	osoba s postižením	3,5 roku
B4	48	vdaná	osoba s postižením	18 let
B5	33	vdaná	osoba s postižením	3 roky
C1	52	vdaná	senior	78 let
C2	60	vdaná	senior	89 let
C3	58	rozvedená	senior	78 let
C4	48	vdaná	senior	88 let
C5	56	rozvedená	senior	90 let

Zdroj: vlastní výzkum

Kasuistiky nám ukazují základní údaje 15 pečujících žen, které se zúčastnily výzkumu. Věk respondentek se liší dle skupin rozdělených dle svěřené osoby, pohybuje se však v rozmezí 33 - 60 let. Věk svěřených dětí je v rozmezí dva měsíce až pět let, věk osob s postižením od 3 let až 33 let a věk seniorů od 78 – 90 let. Všechny pečující ženy jsou zaměstnané, většinou na plný úvazek.

V prvním okruhu otázek jsem se zaměřila na otázky týkající rozdělení rolí v rámci péče o děti a domácnost, zda převládá stereotypní model odpovídající genderovým vzorcům, kdy muž je živitelem a žena se stará o domácnost a děti, nebo se tradiční rozdělení nějakým způsobem změnilo.

Otázka č. 1: Máte pocit, že máte s partnerem rovnoprávně rozdělené úlohy v péči o domácnost a běh rodiny?

Tabulka č. 2

	Péče o domácnost			Péče o svěřenou osobu		
	Pomoc partnera			Pomoc partnera		
	Ano	Ne	Částečně	Ano	Ne	Částečně
A1		bez partnera				X
A2		bez partnera				X
A3		X		X		
A4		X				X
A5		X				X
B1		bez partnera			X	
B2		bez partnera			X	
B3		bez partnera			X	
B4		X				X
B5		X				X
C1			X		X	
C2		X				X
C3		bez partnera			X	
C4			X		X	
C5		bez partnera			X	

Zdroj: vlastní výzkum

Dvě respondentky pečující o děti do pěti let žijí bez partnera, tudíž se o chod domácnosti starají samy. Další tři respondentky z této skupiny uvedly, že péče o domácnost spočívá téměř výhradně na nich, o děti se partneři starají pouze částečně, s výjimkou manžela A3, který se dětem věnuje více.

Tři respondentky pečující o osobu s postižením žijí samy se svěřenými osobami, otcové se téměř na jejich péči nepodílí. Další dvě respondentky jsou vdané, jejich manželé se o domácnost nestarají, se svěřenou osobou pomáhají částečně.

Tři respondentky pečující o seniora jsou vdané, jejich manželé se podílejí na chodu domácnosti částečně, ale o seniora nepečují. Manžel C2 se o domácnost nestará,

zato se však podílí na péči o seniora. Respondentky C3 a C5 žijí bez partnera, tudíž jsou na péči o domácnost i seniora samy.

Otázka č. 2: Jak se projevuje to, že musíte pečovat o svěřenou osobu v partnerském životě?

Tabulka č. 3

Respondentka	Běžné problémy ve vztahu	Negativní dopad na partnerský život	Příčina úplného rozpadnutí vztahu
A1			X
A2		X	
A3	X		
A4	X		
A5	X		
B1			X
B2		X	
B3	X		
B4	X		
B5	X		
C1	X		
C2	X		
C3		X	
C4	X		
C5			X

Zdroj: vlastní výzkum

Sedm respondentek z celkového počtu 15 žijí bez partnera a uvedly, že péče o svěřenou osobu měla negativní dopad na partnerský život. V případech A1, B1, C5 to dokonce vedlo k úplnému rozpadnutí vztahu. Vdané ženy uvedly, že díky péči o svěřenou osobu nemají na sebe s partnerem příliš čas a tím pak jejich manželství trpí.

Otázka č. 3: Máte ve svém programu vyhrazený pravidelný čas na koníčky, jako je sport, zábava nebo vzdělání? Můžete, prosím, podrobněji popsat jaké?

Tabulka č. 4

Respondentka	ANO	Občas	Absolutně žádný čas
A1		X	
A2		X	
A3			X
A4			X
A5			X
B1		X	
B2	X		
B3			X
B4	X		
B5	X		
C1			X
C2			X
C3	X		
C4			X
C5			X

Zdroj: vlastní výzkum

Jak z rozhovorů vyplynulo, osm respondentek z celkového počtu nemají žádný čas na koníčky, pouze zřídka se sejdou s kamarádkami na kávu.

Respondentky A1, A2 připustily, že pokud mají volný víkend, kdy si děti vezme jejich otec, zajdou rády na koncert, do kina, divadla, nebo alespoň posedět s přáteli. Respondentka A1 studuje navíc dálkově vysokou školu, kde mají výuku pátek, sobota jednou za 14 dní. Čtyři respondentky si čas na koníčky najdou.

Otázka č. 4: Víte, jaké jsou možnosti zjištění péče o svěřenou osobu ze strany státu?

Všechny respondentky mají ponětí o možnostech zajištění péče o svěřenou osobu – zmínily jesle, mateřské školy, centra pro osoby s postižením, domovy pro seniory, domovy s pečovatelskou službou.

Otázka č. 5: Využíváte nějaké instituce pro péči o dítě, osoby s postižením, seniora? Pokud ano, které?

Tabulka č. 5

Respondentka	Ano	Ne
A1	X	
A2	X	
A3	X	
A4	X	
A5	X	
B1	X	
B2		X
B3	X	
B4		X
B5		X
C1		X
C2		X
C3		X
C4		X
C5		X

Zdroj: vlastní výzkum

Respondentky pečující o děti do 5 let a respondentka B3 využívají mateřskou školu, respondentka B1 vozí denně dceru do Centra pro osoby s postižením Empatie v Českých Budějovicích. Respondentka B2 nevyžívá žádné instituce, pouze navštěvuje se synem jednou za 14 dní klub, který si zřídily s ostatními rodiči dětí s postižením. Syn respondentky B4 navštěvuje praktickou školu, respondentka B5 si kvůli dceři zřídila vlastní mateřskou školu. Všechny respondentky pečující o seniory zatím žádné instituce nevyžívají, o rodiče se starají při své práci.

2. okruh otázek se týkající se práce:

Otázka č. 6: Měla jste problémy s hledáním své práce kvůli tomu, že musíte o někoho pečovat? Pokud ano, jaké?

Tabulka č. 6

Respondentka	Ano	Ne
A1		X
A2		X
A3		X
A4		X
A5		X
B1	X	
B2		X
B3	X	
B4		X
B5	X	
C1		X
C2		X
C3		X
C4		X
C5		X

Zdroj: vlastní výzkum

Respondentky pečující o malé děti problém s hledáním práce neměly, většinou nastoupily po rodičovských dovolených na své původní pozice. Co se týče respondentek, které pečují o seniory, ty také problém s hledáním zaměstnání neměly, neboť v době, kdy práci sháněly, byli ještě jejich rodiče soběstační.

Respondentky B1, B3, B5 problém s hledáním práce měly, problémy blíže popsány v diskuzi.

Otázka č. 7: Jak Vám vychází zaměstnavatel a kolegové z práce vstříc při problémech, jako je např. onemocnění svěřené osoby, které vyžaduje nepřítomnost v zaměstnání?

Tabulka č. 7

Respondentka	Bez problémů	Občas problém	Problém ano
A1	X		
A2		X	
A3	X		
A4	X		
A5	X		
B1		X	
B2			X
B3	X		
B4			X
B5			X
C1			X
C2	X		
C3	X		
C4	X		
C5		X	

Zdroj: vlastní výzkum

Osmdesát respondentek uvedlo, že nemají absolutně žádný problém, zaměstnavatel i kolegové jim vyjdou při takových problémech vždy vstříc. Tři z nich mohou navíc při takovýchto problémech využívat home office. Respondentka A2 uvedla, že nyní problém nemá, ale v bývalé filiálce měla o tomto vleklé spory se svou vedoucí. Jedna z respondentek, A4, uvedla, že doma s dětmi nikdy zůstat nemusí, protože je její matka, která žije ve stejném domě, ve starobním důchodu, takže je pak s dětmi doma, navíc má žena možnost vzít si v zaměstnání dva dny za rok na „nemoc“, takže využívá i této

možnosti. Dvě ženy – B1 a C5 uvedly, že občas problém mají, že jejich vedoucí nevidí rád, když v práci chybí. Respondentky B2, B4 a C1 dokonce připustily, že problémy v zaměstnání měly až takové, že šly pak raději pracovat soukromě, což si nyní nemohou vzhledem k pečování o svěřenou osobu vynachválit.

Otázka č. 8: Máte nějakou možnost úpravy pracovní doby? Pokud ano, jakou?

Tabulka č. 8

Respondentka	Ano	Ne
A1	X	
A2	X	
A3	X	
A4		X
A5	X	
B1		X
B2		X
B3		X
B4		X
B5	X	
C1		X
C2		X
C3	X	
C4		X
C5		X

Zdroj: vlastní výzkum

Devět respondentek z patnácti nemá ve svém zaměstnání žádnou možnost úpravy pracovní doby. Na zkrácený úvazek může naopak pracovat šest respondentek, ale této možnosti využívá pouze A2, která má pracovní úvazek 20 hodin týdně, ostatní respondentky překvapivě této možnosti nevyužívají, ať už z důvodu, že to není zatím nutné, nebo, a to spíše, z finančních důvodů, aby neměly krácenou mzdu.

Otázka č. 9: Z jakého důvodu je pro Vás práce důležitá? Jde seberealizaci, nebo o peníze potřebné k životu?

Tabulka č. 9

Respondentka	Seberealizace	Peníze	Obojí
A1			X
A2			X
A3			X
A4			X
A5		X	
B1			X
B2			X
B3			X
B4		X	
B5			X
C1			X
C2			X
C3			X
C4		X	
C5		X	

Zdroj: vlastní výzkum

Většina respondentek – 11 z 15 uvedla obě možnosti – pracují pro peníze, ale rovněž je pro ně důležitá jejich seberealizace. Čtyři respondentky uvádějí pouze jeden důvod, a tím jsou peníze potřebné k životu. Pokud by jich měly dostatek, zůstaly by raději doma se svěřenými osobami. Možnost pouhé seberealizace nevedla žádná z dotázaných.

Otázka č. 10 Jak si představujete ideální stav pro harmonický chod rodiny v souvislosti s pracovním životem?

Největší část respondentek uvedla, že ideální stav pro harmonický chod rodiny by pro ně byla možnost zůstat doma se svými svěřenými osobami. Překážkou je však finanční stránka, ve většině případů se jedná o samoživitelky, takže musí chodit do zaměstnání. Pro pět z dotázaných respondentek by byl ideální stav pro harmonický chod rodiny kompletní rodina s rovnoměrně rozdělenými rolemi. Tři respondentky uvedly méně práce, například pouze na dopoledne, aby měly poté více času na svěřenou osobu a domácnost. Jediná respondentka by nic neměnila, její situace jí vyhovuje. Dlužno dodat, že se jedná o ženu, jejíž pracovní úvazek činí 20 hodin týdně, tedy 4 hodiny denně.

Souhrn

VO 1: Mají pečující ženy problémy se slad'ováním rodinného a pracovního života?

Pečující ženy mají problémy se slad'ováním rodinného a pracovního života. Zásadním problémem je neúplnost rodin, nedostatečná ochota partnerů pomoci a částečně nemožnost využití zkráceného pracovního úvazku.

VO 2: Mají pečující ženy potřebu slad'ovat rodinný a pracovní život?

Pečující ženy mají potřebu slad'ovat rodinný a pracovní život jelikož většina respondentek vnímá svou práci jako seberealizaci, nebo minimálně jako čas, kdy se odreagují od každodenních starostí kolem domácnosti a pečované osoby.

5. DISKUZE

Jako první se zaměříme na respondentky A1-A5, to znamená matky pečující o děti do pěti let. Tato skupina by se dala rozdělit do dvou podkategorií, ženy bez partnerů a ženy žijící se svým partnerem ve společné domácnosti. Do první podkategorie spadají dvě respondentky A1 a A2, které uvádějí, že celý chod domácnosti spadá kompletně do jejich režie a bývalí partneři se o své potomky starají jen minimálně, v průměru jednou za 14 dnů na víkend. Zajímavým poznatkem je také to, že ani v dobách jejich společného soužití neměly dotazované pocit, že by jim manžel s péčí o děti pomáhal. Jako příklad za všechny vyjádření k problematice respondentky s označením A2: „*Jelikož partner pracoval jako voják z povolání, veškerá péče byla v podstatě na mě. Jezdil domů pouze na víkendy, takže se zapojoval pouze o víkendech.*“ Vystává hypotéza, zda i tato skutečnost není příčinou pozdějšího neúspěchu vztahu, toto téma však není cílem bakalářské práce.

Druhá podkategorie skupiny A jsou matky žijící se svým partnerem ve společné domácnosti, dotazované s označením A3,A4,A5. Respondentky A4 a A5 přímo odpověděly, že péče o domácnost leží takřka kompletně na jejich bedrech, respondentka A3 pak uvedla, že její manžel tráví s dětmi o něco více času než u předchozích jmenovaných: „*Manžel dcery pravidelně večer koupe, aby s nimi trávil čas společně. Díky pracovnímu nasazení nezbývá na věnování se dětem v pracovních dnech moc času, o víkendu se snaží dětem věnovat více. Se starší dcerou chodí pravidelně jednou týdně na plavání.*“ V průměru tedy z odpovědí dotázaných z podkategorie matek žijících ve společné domácnosti s partnerem vyplývá, že na chod domácnosti a starosti o děti jsou díky časté profesní vytíženosti svého druhu prakticky samy, popřípadě se manžel podílí na povinnostech rodinného krbu pouze dílčími úkoly.

Z výpovědí žen ze skupiny A tudíž plyne, že mezi povinnostmi žen bez partnera a s partnerem ve vztahu k rodinným povinnostem není větší rozdíl, ten pak plyne nejspíš pouze z materiálního zajištění chodu rodiny, které pak daná žena nemá jako výchozí povinnost.

Další sledovanou skupinou žen je kategorie starající se o členy rodiny s postižením,

fyzickým, či psychickým, pracovně označená symbolem B a pořadovým číslem dotazovaných. Stejně jako u kategorie A, můžeme i druhou rozdělit do dvou podkategorií, ženy žijící bez partnera a ženy žijící s partnerem v jedné domácnosti.

První podkategorie reprezentovaná dotazovanými B1, B2 a B3, tedy ženami žijícími bez partnerů se shodně vyjádřila, že otcové se na péči o svěřenou osobu téměř nepodílejí.

Dotazované ženy z druhé podkategorie se symboly B4 a B5 žijících ve svazku s otcem svěřené osoby vypověděly, že zatímco na chodu domácnosti se jejich partneři nepodílejí, do péče o osobu s postižením se částečně zapojují: *„Já jsem více doma, takže se asi očekává, že se budu více podílet než partner, který je v práci od nevidím do nevidím. Navíc partner některé domácí práce nepovažuje za nutné, v tom se zcela neshodneme. Ale snaží se aspoň pomáhat s dcerou.“*

Z vyjádření dotazovaných osob druhé skupiny B tedy vyplývá, že zatímco chod domácnosti zůstává s přítomností partnera beze změn, v péči o samotné svěřené osoby s postižením je manželský vztah spíše výhodou. Tou je též materiální zajištění rodiny v kompetenci partnera, která byla zmíněná již v závěru hodnocení kategorie A.

Třetí a poslední skupinou je kategorie C, tedy ženy starající se o seniora. Znovu je třeba tuto skupinu rozdělit do dvou podkategorií, ženy bez partnera a vdané ženy, žijící ve společné domácnosti se svým protějškem.

První kategorie je prezentována dotazovanými C3 a C5, které vypověděly, že na péči o svěřenou osobu jsou samy, bez jakékoliv partnerské výpomoci.

Druhou kategorií jsou vdané ženy C1, C2 a C4, u nichž není situace tak jednoznačná. Zatímco dotazované C1 a C4 se vyjádřily, že jejich manžel se částečně podílí na chodu domácnosti, ale o seniora nepečuje, žena C2 má naprosto opačnou skutečnost. Zatímco na chodu domácnosti se partner nepodílí vůbec, na péči o seniora již ano. Výstup z tohoto sledování je tudíž částečně neurčitý a svým způsobem vyvstává otázka, zda péče o seniora nezávisí na příbuzenském vztahu partnera a svěřené osoby. To však není předmětem práce.

Výsledkem těchto výpovědí jednotlivých skupin je fakt, že rozdíl mezi ženami žijícími v partnerském vztahu a ženami bez partnera je z hlediska péče o domácnost

a blízké osoby poměrně minimální. Daleko větší význam má materiální zajištění partnerem v úplných rodinách. Podle Matouška (2003) je současná rodina především rodinou zaměstnané ženy. Požadavky práce a chodu domácnosti způsobují přetížení ženy. Z tohoto důvodu se stále více požaduje spolupráce muže, která však bohužel ve velkém množství případů nepřichází.

Nyní bychom se podívali na vliv nutné péče o svěřovanou osobu na partnerský život dotázaných. Jako první je skupina žen žijících stále v partnerském vztahu a společné domácnosti. Mezi ně patří ženy A3, A4, A5 z první kategorie, B4, B5 z kategorie druhé a C1, C2 a C4 ze skupiny dotázaných starajících se o seniory. V souhrnu by se dalo říct, že nutnost péče o třetí osobu vztah partnerů významně ovlivnila a snížila množství času, který mohou trávit spolu. Reakce na tuto zkušenost se však částečně liší. Zatímco žena A3 se vyjádřila následovně: *„Řekla bych, že momentálně partnerský život u nás je téměř nulový, oba se věnujeme plně dětem, ale sobě... na to nemáme čas.“*, respondentka B5 vidí v tomto stavu i jistá pozitiva: *„Už tady nejsme jen jeden pro druhého, hodně času musíme věnovat i dceři. Na druhou stranu to posiluje partnerský vztah, vědomí, že se oba podílíme, že se na sebe můžeme v tomto spolehnout“*.

Zajímavé je podívat se na názor žen žijících bez partnera, dotazovaných se symboly A1,A2, B1, B2, B3, C3 a C5. Všechny respondentky uvedly skutečnost, že péče o svěřenou osobu měla negativní dopad na partnerský život. V případech žen A1, B1, B3 a B5 to dle jejich slov byla dokonce hlavní příčina vedoucí k fatálnímu krachu celého vztahu. V případě ženy B1 z kategorie starajících se o osoby s postižením jí dokonce dle jejich slov partner dával postižení dítěte za vinu. Nutno však brát v potaz fakt, že vztah podle všeho nebyl ideálním již od samotného začátku.

Zajímavý je také fenomén takzvaného polovolného času, který existuje na pomezí volného a vázaného času a je definován jako aktivity, které si člověk zvolil, staly se jeho zálibou, však do jisté míry jsou podmíněny závazky vůči dalším osobám. Mezi ně by se dala zařadit právě péče o děti, domácnost nebo pracovní činnosti, které nejsou součástí běžné pracovní doby (Ouroda, 2004). Z hlediska časové vytíženosti se dají respondentky rozdělit do tří kategorií. Dotazované A3, A4, A5, B3, C1, C2, C4 a C5 se

vyjádřily, že nemají čas prakticky na žádné koníčky, vyjma sporadického setkání s přítelkyní na kávu.

Druhá kategorie zahrnující ženy A1 a A2 je skupina, kdy dotazované připustily, že v případě víkendu dítěte s otcem se jim naskytne volný čas pro kulturní akce, či posezení s přáteli. Tento čas je však jediným případem, kdy se mohou vzdálit z domova. Zajímavostí je, že respondentka A1 navíc studuje dálkově vysokou školu, kde mají výuku jednou za 14 dní v pátek a sobotu.

Zbýlé respondentky B2, B4, B5 a C3 si čas na koníčky najdou. Pověštinou se jedná o nenáročné činnosti jako cvičení, jízda na kole nebo ruční práce.

Závěrem vyplývá, že drtivá většina dotázaných se vyjádřila, že svého volného času má nedostatek, což by se vzhledem k jejich časovému vytížení dalo předem predikovat.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách hovoří o podmínkách poskytování pomoci a podpory lidem v nepříznivých situacích prostřednictvím sociálních služeb a příspěvků na péči, dále o podmínkách pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkonu veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách (Sociální zabezpečení, 2014). Všechny respondentky mají ponětí o možnostech zajištění péče o svěřenou osobu – zmínily jesle, mateřské školy, centra pro osoby s postižením, domovy pro seniory, domovy s pečovatelskou službou. Mezi nejvyužívanější instituce pro péči o svěřené osoby respondentky uváděly mateřské školy, centra pro osoby s postižením.

Další okruh otázek se týkal zaměstnání, pracovních úvazků a preferencí v této oblasti. Podle Mansfeldové a Tučka (2002) česká společnost stále chápe spojitost práce a rodiny spíše jako rozporuplnou. Česká žena je považována spíše za nejistou pracovní sílu v souvislosti s péčí o svěřené osoby. Zajímalo mě, zda ženy měly problémy s hledáním své práce kvůli tomu, že musí o někoho pečovat. Převážná část respondentek neměla problém při hledání zaměstnání, jelikož v době, kdy do zaměstnání nastupovaly, neměly tyto závazky. Dle Stražilové (2015) v průměru let 2009 až 2013 činila pravděpodobnost nezaměstnanosti po ukončení vzdělání u žen 24,7 % a u mužů 25,5 %. Z toho vyplývá, že ohroženou skupinou na trhu práce nejsou ženy obecně, ale ty, které

často, na rozdíl od mužů, kombinují více rolí. Míra nezaměstnanosti dosahuje u matek v průměru 14,9 % u otců 4,2 %.

Problém nastal u pouze u respondentek B1, B3 a B5 ve chvíli, kdy musely sladit práci a péči o své dítě s postižením. Jak uvedla respondentka B1 - po mateřské dovolené se vrátila do svého zaměstnání, ovšem pouze na dobu, kdy dcera docházela do specializované mateřské školy. Zlom nastal s nástupem do školy. Dcera začala chodit do první třídy do specializované školy pro zrakově postižené v Praze. Protože bylo ale náročné každotýdenní dojíždění do školy a zpět, rozhodli se v pololetí s manželem, že dá žena v zaměstnání výpověď a bude se s dcerou učit doma a od září začne dcera chodit do klasické zvláštní školy. Příprava do školy byla náročná hlavně díky zrakovému postižení dcery, písmo v klasické podobě nebyla schopna přečíst, takže jí matka veškeré učebnice a cvičebnice přepisovala ručně do sešitu o velikosti písma asi pět centimetrů. V té době ještě nebyly k dispozici kopírky. Jelikož příprava do školy a každodenní vyzvedávání dcery ze školy kolem poledne bylo velmi časově náročné, nebylo již možné pokračovat v původním zaměstnání, kde byla paní B1 zaměstnána jako účetní, ale byla nucena si najít práci jen na dopoledne, kterou nakonec sehnala, byť se jednalo pouze o úklid.

Respondentka B5 zase uvádí: *„Těmto problémům se snažím předcházet, protože je očekávám. Rok jsem na mateřské pracovala na poloviční úvazek formou homeoffice, pak jsem si udělala půlroční rekvalifikační kurz a začala podnikat v oboru péče o dítě, abych sladila péči o dceru a pracovní sférou. Momentálně mě čeká další mateřská dovolená, uvidíme, co přijde po ní.“*

Na otázku, zda zaměstnavatel a kolegové vycházejí vstříc při problémech s péčí o svěřenou osobu, které vyžadují nepřítomnost v práci, převážná většina respondentek neměla v zaměstnání problém. Při hlubším zkoumání, zda mají možnost úpravy pracovní doby, respondentky nejčastěji uvedly možnost zkráceného úvazku. Dle Habáně (2015) jsou zkrácené pracovní úvazky takové, které jsou nižší, než úvazek celý. Jde o úvazky s různým rozsahem, od 0,1 do 0,9 úvazku. Nejčastěji se však setkáváme s úvazkem tříčtvrtinovým, polovičním, anebo čtvrtinovým. Překvapivě existuje ještě velké procento zaměstnavatelů, které možnost zkráceného úvazku svým zaměstnancům

neposkytují. Poměrně častá je i možnost homeoffice, kterou ženy hojně využívají místo ošetřování člena rodiny, jako např. respondentka A1: *V naší firmě, mají ženy možnost pracovat na zkrácený úvazek – na šest nebo sedm hodin, ale protože je pak poměrem krácena i mzda, zatím této úpravy nevyžívám. Připouštím ale, že až syn nastoupí za rok a půl do 1. třídy, ráda bych tuto možnost využila.* Žena má klouzavou pracovní dobu, takže nemusí být ráno nutně na pracovišti v přesnou hodinu, což uvítává hlavně proto, že ráno vozí děti do mateřské i základní školy. Pokud si napracuje přesčas, může si ho pak vybrat v podobě náhradního volna. To pak využívá hlavně v době, kdy jsou děti nemocné, kombinuje to většinou s homeoffice, aby nemusela čerpat ošetřování člena rodiny.

Homeoffice je kombinace práce z domova a z kanceláře. Jde o možnost, která vyžaduje specifické podmínky a pojí se s otázkou ohledně bezpečnosti práce (Habáň, 2015). Z výzkumu vyplynulo, že respondentky určité možnosti flexibilní formy práce využívají. Překvapivě však méně než jsem očekávala. Ženy, které mají možnost pracovat na zkrácený úvazek, těchto výhod v zaměstnání nevyžívají ať již z důvodů, že to v současné době není potřeba nebo, a to spíše, z finančních důvodů, protože by jim byla mzda zkrácena. Podstatná část respondentek představují samoživitelky a příjem je pro ně rozhodující.

Maslow vytvořil hierarchii lidských potřeb, která se skládá z 5 základních potřeb uspořádaných od nejnižších k nejvyšším. Jedná se o fyziologické potřeby, potřebu bezpečí, potřebu lásky a sounáležitosti, potřebu uznání a potřebu sebeaktualizace. Autor teorie předpokládá, že k existenci vyšších potřeb je nevyhnutelné uspokojit nižší potřeby, potřeba seberealizace však nemůže být nikdy plně uspokojena (Kociánová, 2010). Z výzkumu vyplývá, že pro pečující ženy je práce důležitá jak z hlediska jejich seberealizace, tak z důvodu finančních. Jak uvedla respondentka B5: *„Určitě je pro mě důležitá možnost seberealizace a pocit hmotné nezávislosti.“* Respondentka C2 uvádí: *„Samozřejmě, že se prolíná jedno s druhým. Seberealizace to je, protože bych nemohla vykonávat práci, která by mě alespoň zčásti nebavila, ale finance jsou třeba, bez těch člověk nemůže žít.“*

Čtyři respondentky z celkového počtu 15 do práce docházejí pouze z finančních

důvodů: „Kdyby byla ta možnost a měla bych peníze navíc, tak bych určitě zůstala doma, protože skloubit ten čas v práci, doma se pak starat o tetu, zahradu, o domácnost, už je moc. Takže bych určitě byla raději doma.“, uvedla C4.

Jak si představují pečující ženy ideální stav pro harmonický chod rodiny v souvislosti s pracovním životem? Značná část žen by ocenila, kdyby měla s partnerem rovnocenně rozdělené role v péči o domácnost a běh rodiny. Týká se to hlavně rozvedených žen. „K harmonickému chodu rodiny by měla být kompletní rodina pohromadě, což se bohužel nyní neděje, ale představovala bych si alespoň pro sebe práci na šest hodin denně, abych si poté mohla děti v klidu vyzvednout ve škole a školce a nedělala si starost, zda dorazila dcera v pořádku domů z autobusu“, uvedla respondentka A1. Nebo další názor respondentky B5: „Ideální stav je pro mě, pokud se oba partneři podílejí na domácích pracích a péči o děti a zároveň je jim umožněno se realizovat a být výdělečně činní. Nemusí to být nutně rovným dílem, v závislosti na vytížení, ale je důležitá aktivní participace obou stran. Případně dohoda a využití další osoby (chůvy, hospodyně...)“.

Pro většinu žen je potřeba seberealizace důležitá, avšak osmihodinová pracovní doba při zvládnání péče o svěřenou osobu a celkově chod domácnosti je pro ně velmi náročná jak po časové, tak fyzické a psychické stránce. „Vyhovovalo by mi to asi tak, abych mohla i částečně mezi lidmi, ale mít dostatek času na to, abych se mohla o všechno postarat v souvislosti s tím starým člověkem, v souvislosti se starostí o domácnost. Aby to všechno nebylo v rychlosti, v nervovém vypětí, aby člověk stále neměl pocit, že nemůže nic zvládnout... to by byla úleva veliká.“, uvedla respondentka C2. Část respondentek však připustila, že by si uměla představit zůstat doma se svěřenou osobou, jako C1: „Myslím si, že bych neměla problém s tím zůstat v domácnosti a starat se o domácnost, o rodinu, o maminku, v budoucnu i o vnoučata.“

6. ZÁVĚR

Lze spojit naplněný a spokojený osobní život s plnohodnotnou kariérou? A jak? Úvahy na toto téma jsou stále aktuální a řeší je většina české populace v produktivním věku. Cesta k úspěšnému nalezení odpovědi není jednoduchá, na první pohled by se dokonce dalo říci, že pro každého pracujícího člověka je vždy individuální. Vždyť záleží na konkrétní situaci každého z nás a tato situace je určena mnoha aspekty - například pohlavím, rodinným stavem, finanční situací, pracovní kvalifikací, dostupnosti zaměstnání, zdravotním stavem a mnoha dalšími parametry. Má bakalářská práce se však na problematiku vyváženého rodinného a profesního života dívá z pohledu specifické skupiny. Tou skupinou jsou ženy pečující buď o děti do pěti let věku nebo o osobu s postižením či seniora. Ženy, na něž v běžném životě čeká řada problémů, které se jiných zaměstnaných lidí vůbec nedotýkají a které většinová společnost často ani nebere na zřetel.

Náplní bakalářské práce bylo získat informace dvojího druhu. Jednak zjistit, jaké problémy mají pečující ženy se sladováním rodinného a pracovního života. V druhé řadě jsem se zabývala sběrem informací, zda vůbec mají potřebu života s vyladěnou rodinnou a kariérou složkou, nebo zda by neměly upřednostnit pouze jednu z těchto oblastí.

Ohledně problematiky sladování rodinného a pracovního života pečujících žen jsou závěry přesvědčivé.

Z pořízených rozhovorů vyšlo najevo, že všechny respondentky mají v této oblasti skutečně reálné potíže. Za největší zdroj konfliktních situací můžeme považovat to, že polovina respondentek žije sama se svěřenými osobami, tudíž jsou na péči o ně a celý chod domácnosti samy. Jiným výrazným problémem je nedostatečná flexibilita v zaměstnání a to zejména nemožnost získání práce na částečný pracovní úvazek.

Druhá část práce měla zjistit postoje respondentek v otázce potřeby chtít žít souběžně naplno rodinný i kariéru život. I zde vyšel jednoznačný závěr. Vzhledem k tomu, že podstatná část vyzpovídaných pečujících žen chodí do zaměstnání nejen kvůli finančnímu příjmu, ale také kvůli seberealizaci, je u nich silná potřeba sladovat

obě sféry. Všechny problémy zkoumané v mé bakalářské práci jsou dlouhodobě známy. Z aktuálního výzkumu je však patrné, že se stále nedaří aplikovat řešení (např. zkrácený pracovní úvazek.) do profesního života pečující ženy. Na ženy je ze strany společnosti vyvíjen tlak, aby zakládaly rodiny, ale není schopna jim zajistit takové podmínky, které by jim usnadnily sladování rodinného a pracovního života. Rodina a práce představují pro většinu žen nejdůležitější hodnoty. Primárním zájmem tedy stále je a do budoucna bude dosáhnout rovnováhy právě v těchto oblastech.

7. SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

BAZALOVÁ, B. 2003 *Významy přisuzované postižení, postoje společnosti k osobám s tělesným postižením a postoje k integraci u nás a ve světě*. Disertační práce. Brno: MU,

DUDOVÁ, Radka, Alena KŘÍŽKOVÁ a Drahomíra ZAJÍČKOVÁ. 2006. *Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR*. 1. vyd. Praha: VÚPSV. ISBN 80-87007-32-8.

DUDOVÁ, R., VOHLÍDALOVÁ, M. 2005. *Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti – teoretická studie*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, Psyché. ISBN 9788024727981.

HANZLÍKOVÁ, A. 2004. *Komunitní ošetřovatelství*. 1. vyd. Martin: Osvěta, 2004. 279 s. ISBN 80-8063-155-7.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, ISBN 9788087109199.

HAŠKOVÁ, Hana. 2008. „Kam směřuje česká společnost v oblasti denní péče o předškolní děti?“ Pp. 51-70 in Křížková, Alena, Radka Dudová, Hana Hašková, Hana Maříková, Zuzana Uhde (eds.). *Práce a péče. Proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 163 s. ISBN 978-80-86429-94-6.

HAVELKOVÁ, H. 2004. *První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly*. In ABC feminismu. Brno: Nesehnutí, ISBN 80-903228-3-2,

HENDL, Jan. 2005. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-246-0030-7.

JANKOVSKÝ, Jiří. 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 223 s. ISBN 80-725-4329-6.

JAROŠOVÁ, D. 2004. *Senioři v domácí péči - zdravotní a sociální charakteristiky*. In SÝKOROVÁ, D.; CHYTIL, O. et al. *Autonomie ve stáří, strategie jejího zachování*. Ostrava : Zdravotně sociální fakulta, ISBN 80-7326-3.

JAROŠOVÁ, D. 2007. *Úvod do komunitního ošetřovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2150-7.

KASKOVÁ, Silvie. 2009. *Soukromá placená péče o děti do tří let věku*. Brno, Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta filozofická. Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce doc. PhDr. Milada Rabušicová, Dr

KOCIANOVÁ, Renata. 2010. *Personální činnosti a metody personální práce*. Vyd. 1. Praha: Grada, Psyché. ISBN 9788024724973

KOZLOVÁ, L. 2005. *Sociální služby*. Praha : Triton, ISBN 80-86484-00-9.

KREBS, Vojtěch. 2007 *Sociální politika*. Vyd. 4. Praha: ASPI, a. s, ISBN 80-85963-33-7.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. 2009. „Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí.“ Sociologický časopis 45 (1): 31-60.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. 2006. et al. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN 80-7330-112-1.

KULHAVÝ, V., SIROVÁTKA, T. 2006. *Nerovné pozice mužů a žen na trhu práce v České republice: empirická evidence*. In Rodina, zaměstnání a sociální politika. 1. vyd. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, ISBN 80-7326-104-9.

MANSFELDOVÁ, Zdenka a Milan TUČEK. 2002. *Současná česká společnost*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN 80-7330-009-5.

MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. 1996. et al. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova - vydavatelství Karolinum, ISBN 80-7184-311-3.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, ISBN 8086429199.

MATOUŠEK, Oldřich, a kol. 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

MOŽNÝ, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. 2. vydání. Praha: Slon, ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVOSAD, Libor. 2006. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 159 s. ISBN 80-736-7174-3.

OURODA, S. 2004. *Sociologie*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 160 s. ISBN 80-7157-766-9.

PICHAUD, C.; THAREAUOVÁ, I. 1998. *Soužití se staršími lidmi*. Praha : Portál, ISBN 80-7178-184-3.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. 2009. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, ISBN 9788073676476.

RENZETTI, M. Claire a Daniel J. CURRAN. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0525-2.

SIROVÁTKA, Tomáš. 2003. *Rodinné chování a rodinná politika v České republice*. In *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister and Principal, ISBN 80-86598-61-6.

SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA. 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice: Albert, ISBN 978-80-7326-140-5.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ: *státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum*: 2014 : redakční uzávěrka 3. 2. 2014. Ostrava: Sagit, 2014. ÚZ. ISBN 978-80-7488-041-4.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. 2011. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, Speciální pedagogika. ISBN 9788073678890.

THOROVÁ, Kateřina. 2006. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. Vyd. 1. Praha: Portál, ISBN 80-736-7091-7.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. 2007. *Psychopedie*. 3., dopl. a uprav. vyd. Praha: Parta, 2007. ISBN 9788073200992.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-414-4.

Internetový zdroj:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2016. *Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity*. In: *Czso.cz* [online]. 1. března 2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-leden-2016>

ERWERBSBETEILIGUNG: Erwerbstätige und Erwerbstätigenquote1 nach Geschlecht und Alter 2005 und 2014. In: *Destatis.de* [online]. © 2016 [cit. 2016-28-04]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesamtwirtschaftUmwelt/Arbeitsmarkt/Erwerbstaetigkeit/TabellenArbeitskraefteerhebung/ErwerbsbeteiligungRente70.html>.

HABÁŇ, PETR. 2015 *Práce, nebo péče o rodinu? Dilema mohou vyřešit alternativní pracovní úvazky*. In: *MPVS* [online]. 10. dubna 2015 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/20825/TZ_10042015b.pdf.

STRAŠILOVÁ, G. 2015. *Nejvíce ohrožené jsou matky s malými dětmi*. In: *Statistikaamy.cz* [online]. leden 2015 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/01/nejvice-ohrozene-jsou-matky-s-malymi-detmi/>

8. PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Rozhovory s respondentkami jsou nahrané na CD, jež je přiloženo v deskách bakalářské práce.

Příloha č. 2

Otázky k rozhovorům

Rodina:

1. Máte pocit, že máte s partnerem rovnoprávně rozdělené role v péči o domácnost a běh rodiny jako takový?
2. Jak se projevuje to, že musíte pečovat o svěřenou osobu v partnerském životě?
3. Máte ve svém programu vyhrazený pravidelný čas na koníčky jako je sport, zábava, vzdělání? Můžete, prosím, podrobněji popsat jaké?
4. Víte, jaké jsou možnosti zajištění péče o svěřenou osobu ze strany státu?
5. Využíváte nějaké instituce pro svěřenou osobu? Pokud ano, které využíváte?

Práce:

1. Měla jste problémy s hledáním své práce kvůli tomu, že musíte o někoho pečovat? Pokud ano, jaké?
2. Jak Vám vychází zaměstnavatel a kolegové z práce vstříc při problémech, jako je např. onemocnění svěřené osoby, které vyžaduje nepřítomnost v zaměstnání?
3. Máte nějakou možnost úpravy pracovní doby? Pokud ano, jakou?

4. Z jakého důvodu je pro Vás práce důležitá? Jde o seberealizaci, nebo o peníze potřebné k životu?

5. Jak si představujete ideální stav pro harmonický chod rodiny v souvislosti s pracovním životem?